

‘Kinderen schoten er weinig mee op’

Hervorming op hervorming van passend onderwijs en jeugdzorg, maar er veranderde niet écht iets. Het aantal kinderen dat uitviel uit het onderwijs nam toe en de wachtlijsten in de jeugdzorg groeiden. Hoe kan dat? Bestuurskundige **Sharon Stellaard** onderzocht het voor haar promotie aan de Vrije Universiteit. Haar onderzoek maakt veel los.

Sharon werkt al sinds 2003 in de jeugdzorg. Ze hoopte dat de Wet passend onderwijs uit 2014 en de Jeugdwet uit 2015 verbeteringen zouden brengen. Maar nee, ondanks nieuwe regels en nieuwe methoden groeide het aantal uitvallers, het aantal vrijstellingen op de leerplicht nam toe en de wachtlijsten voor jeugdzorg werden langer. ‘Je leest soms voorbeelden hoe een kind wél goed geholpen wordt. Mooi, maar die zijn er eerder ondanks dan dankzij het systeem,’ stelt Stellaard. Doordat mensen de mazen van de wet weten te vinden. Liever beet Sharon zich vast op iets taais: waarom zorgden hervormingen niet voor echte verandering? Haar onderzoek krijgt veel aandacht in de media en van de politiek, omdat het een kernprobleem beschrijft in plaats van het zoveelste plan.

Steeds complexer systeem

Sharon onderzocht vijftig jaar hervormingen. Na de oliecrises van de jaren zeventig moest alles efficiënter om de welvaartsstaat betaalbaar te houden. Op onderwijsgebied keek Sharon naar de overgangswet ISOVSO (1985), Weer Samen Naar School (1990), de Wet op de expertisecentra (2003) en de Wet passend onderwijs (2014). Bij elke hervorming probeerden beleidsmakers ontstane fouten en gaten te repareren. Een nieuwe visie, nieuwe criteria, een nieuwe methode; het systeem werd steeds uitgebreider en complexer. En telkens doken nieuwe problemen op. Vandaar: ‘boemerangbeleid’. Voorbeeld: toen samenwerkingsverbanden WSNS in 1990 verantwoordelijk werden voor regulier en speciaal basisonderwijs, moesten reguliere scholen opdraaien voor de kosten wanneer meer dan twee procent van de leerlingen

“Als we echt verandering willen, moeten we echt willen veranderen

naar het speciaal basisonderwijs zou gaan. Gevolg: wachtlijsten voor sbo en meer verwijzingen naar speciaal onderwijs, dat door het rijk werd betaald. Ondertitel van het boek met Sharons onderzoek luidt: ‘Over aanhoudende tragiek in passend onderwijs- en jeugdzorg-

beleid’. Waarom lukt het niet om die tragiek te stoppen? Sharon verklaart het met terugkerende patronen waarlangs mensen beleid bedenken. ‘Die werken eerder zichzelf versterkend dan dat ze iets nieuws opleveren. Regelmatig komt nieuw beleid namelijk voort vanuit bestaand beleid of een bestaande denkcultuur. Maar ook het tegenovergestelde gebeurt, dat beleid een tegenreactie is op bestaand beleid of gebeurtenissen. Denk aan het wegwerken van leerachterstanden door schoolsluitingen vanwege corona.’

Criteria gebaseerd op aannames

Met systemen, toetsen, criteria en normaalverdelingen willen we controle krijgen op de praktijk. Die zijn objectief bepaald en gelden voor iedereen, denken we. ‘Maar de mensen die ze maken, hebben een achtergrond waarmee ze die normen en criteria bepalen,’ stelt Sharon. ‘Beleidsmakers zijn vaak universitair opgeleid, verdienen goed en wonen niet in probleembuurten. Hun blik is dus beperkt en ze hebben aannames. Heel menselijk, maar met gevolgen.’ Sharon vindt daarom dat bij beleid kinderen en hun ouders betrokken moeten worden. ‘Dat is tot nu toe nauwelijks het geval.’ Sharon meent dat echte verandering pas volgt vanuit een grote beweging. ‘Verandering ontstaat meestal niet door de regels te veranderen, maar doordat een grote groep ergens anders tegenaan gaat kijken.’ Sharons onderzoek geeft geen antwoord op hoe die verandering eruit zou moeten zien. Ze hoopt dat haar chronologische opsomming mensen bewust maakt. Dat kan tot een andere manier van denken leiden, en dus ander beleid. ‘Het huidige systeem is de uitkomst van ons denken daarover. Veranderen we ons denken niet, dan verandert het systeem ook niet. Je kunt de patronen pas doorbreken wanneer je bewust van ze bent.’

WEB

SCAN DE QR-CODE en lees het hele onderzoek van Sharon Stellaard. Lees ook meer over hoe passend onderwijs en de jeugdzorg nu in elkaar zitten. Je kunt ook kijken op balansdigitaal.nl (zoek op: qr code).

Sharon verscheen in tv-programma's en stond in kranten en bladen. Ze kijkt terug op de impact van haar onderzoek.

Hoe waren de reacties op je onderzoek?

‘Veel bijval. Maar ook gemopper dat ik niet met oplossingen kom. Klopt, ik verkoop geen oplossing. Ik roep op kritisch na te denken over vijftig jaar hervormingen. Als je dan openlijk het gesprek aangaat, doe je dat minder gespannen en zie je eerder hoe het anders kan.’

Door terugkerende patronen veranderde nooit echt iets. Loopt jouw onderzoek risico ook in zo'n patroon te vallen?

‘Jazeker. Ik hoop echter dat het mensen inspireert om anders te gaan denken. Ik wil alleen dat ze even stilstaan bij wat ik beschrijf. Dan ga je het zien en kun je het niet meer zien. Dát besef helpt al. Ik maak me zorgen over de nieuwe beleidsplannen van de ministers. Daarin zie ik dezelfde patronen als de afgelopen vijftig jaar.’

Heb je een tip voor ons?

‘Ga het ongemakkelijke gesprek aan. Bedenk geen oplossingen bij je vragen, maar stel vragen bij oplossingen, zoals een individueel plan, een OPP of een ondersteuningsprofiel. Alle goede bedoelingen ten spijt zie je dat zulke instrumenten al eerder voorbijkwamen, maar in andere bewoordingen en ze veranderden niet echt iets. Houden we het niet met elkaar in stand? Ik snap dat we acuut oplossingen willen, maar laten we van de geschiedenis leren.’

NADENKERTJES

- Criteria zijn niet objectief, ze zijn gebaseerd op aannames
- Neem de mens, het kind, als uitgangspunt
- Ga het ongemakkelijke gesprek aan
- Bedenk geen oplossingen op je vragen, maar stel vragen bij de oplossingen